

ELY-keskusten ympäristötöyt

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue huolehtii alueelliselta ympäristökeskukselta siirtyneistä tehtävistä toimialueellaan. Näitä ovat ympäristön tilan seuranta, ympäristönsuojelu, luonnonsuojelu, alueiden käytön ja rakentamisen ohjaus, kulttuuriympäristön hoito sekä vesivarojen käyttö ja hoito. ELY-keskuksia on 15 ja niihin on koottu entisten TE-keskusten, alueellisten ympäristökeskusten, tiepiirien, lääninhallitusten liikenne- ja sivistysosaston sekä Merenkululaitoksen tehtäviä.

Ympäristötöihin ELY-keskuksen käyttöön osoittavat varoja ympäristöministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö.

Luonnon- ja maisemansuojelu

ELY-keskukset turvaavat luonnon monimuotoisuutta mm. perustamalla luonnonsuojelualueita yksityismaille ja hankkimalla alueita valtiolle luonnonsuojelutarkoituksiin. Ne edistävät lajien suojelua alkuperäisten ja vakiintuneiden lajien elinvoimaisten kantojen ja levinneisyysalueiden säilyttämiseksi. ELY-keskukset inventoivat luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppisiä alueellaan ja päättävät niiden rajauksista maastossa. Luonnon monimuotoisuuden säilymistä turvataan myös laatimalla suojelukohteille hoito- ja käyttösuunnitelmia sekä hoitamalla ja ennallistamalla suojelukohteita ja perinnebiotooppeja. Toimenpiteet yksityismaiden suojelualueilla ovat ELY-keskuksen vastuulla, valtion maista vastaa Metsähallituksen luontopalvelut.

ELY-keskukset edistävät ja valvovat luonnon- ja maisemansuojelua. Ne ovat mukana erityisesti projekteissa, joissa kunnostetaan ja hoidetaan arvokkaita perinnemaisemia. ELY-keskusten laatimien alueellisten perinnebiotooppien hoito-ohjelmien avulla on määritetty valtakunnallisessa inventoinnissa arvokkaiksi luokiteltujen kohteiden nykytila, hoidon tarve ja kiireellisyys. Hoito-ohjelma kohdentaa hoitotoimet tärkeimmille kohteille ja määrittelee hoitotyöstä vastaavat tahot. Tällä hetkellä arvokkaista kohteista noin puolet on hoidon piirissä. Suurinta osaa hoidetaan laiduntamalla, mutta osaa hoidetaan pelkästään niittämällä laiduneläinten puuttuessa.

ELY-keskukset hoitavat vuosittain omina työkohteinaan muutamia arvokkaita perinnebiotooppeja ja tukevat perinnebiotooppien hoitotalkoita. Viljelijät ja rekisteröityneet yhdistykset voivat hakea perinnebiotooppien hoitoon maatalouden erityisympäristötukea. Erityistukipäätökset tehdään ELY-keskuksissa elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri -vastuualueella. ELY-keskuksesta saa myös hoito-ohjeita arvokkaiden perinnebiotooppialueiden hoitoon. Kohteita hoidetaan lisäksi maanomistajien toimesta ilman tukea, ympäristöministeriön ja muulla hankerahoituksella ohjaamalla tukea esimerkiksi erilaisille luonnonsuojelu- ym. yhdistyksille ja oppilaitoksille sekä Metsähallituksen ja Museoviraston toimesta.

Kulttuuriympäristön hoito ja kulttuuriperinnön vaaliminen

ELY-keskukset edistävät kulttuuriympäristön hoitoa ja kulttuuriperinnön vaalimista ohjaamalla kuntien maankäytön suunnittelua, myöntämällä rakennusperinnön hoitoavustuksia ja päättämällä rakennussuojelulain mukaisesta rakennussuojelusta. Rakennusperinnön hoitoon voidaan myöntää avustuksia kulttuurihistoriallisesti merkittävien, säilytettäväksi tarkoitettujen rakennusten kunnostukseen. Rahoitusta voi saada myös EAKR:n kautta.

Avustukset myönnetään ensisijaisesti rakennusten ulkopuolisiin korjaustoimenpiteisiin. Rakennuskulttuuri-inventointeihin voidaan myös myöntää avustusta. Tukea voivat hakea yksityiset kansalaiset, kunnat ja yhteisöt. Rakennusperintöä, muinaisjäännöksiä ja muuta kulttuuriympäristöä koskevissa kysymyksissä ELY-keskus toimii yhteistyössä maakunnan museoiden ja Museoviraston kanssa.

Vesivarojen käyttö ja hoito

ELY-keskukset edistävät vesistöjen hyvää tilaa ja käytettävyyttä mm. antamalla asiantuntija-apua vesistöjen kunnostuksessa sekä osallistamalla hankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen yhdessä kuntien, muiden viranomaisten, yhdistysten ja kunnostajien kanssa. Kunnostuksen vetäjänä toimii yleensä kunta, osakaskunta, vesiensuojelu- tai hoitoyhdistys.

Vesivarojen käyttö -osio kattaa vesistöjen kunnostuksen ja hoidon, rantojen kunnostuksen, vesirakentamisen sekä tulvien torjunnan. Esimerkkejä hankkeista ovat muun muassa järvien sinileväkukintojen vähentäminen sekä perattujen pienvesien ja koskien luonnontilaan palauttamiset ja kalataloudelliset kunnostukset. Vastuutahona kalataloudellisissa kunnostuksissa on ELY-keskuksen elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri -vastuualue. Valtakunnallisen kartoituksen mukaan kunnostustarpeessa olevia vesistöjä on huomattavasti enemmän kuin mihin resursseja on riittänyt.

Järvikunnostuksissa pyritään tavallisesti erilaisin menetelmin torjumaan liiallista rehevöitymistä, joka ilmenee mm. sinileväkukintoina ja kalaverkkojen runsaana limoittumisena. Vesistö rakentamishankkeina yleisiä ovat muun muassa alimpien vedenkorkeuksien nostot virkistyskäytön edistämiseksi. Kunnostuksissa tavoitteena voi olla myös järven linnustollisen arvon nostaminen. Järviä kunnostetaan nykyisin entistä monipuolisemmin ekologisina kokonaisuuksina. Järvien kunnostus- ja hoitomenetelmiä ovat muun muassa kuormituksen vähentäminen (valuma-alueen kunnostus), vesikasvien niitto, hoitokalastus, vedenpinnan nosto, säännöstelyn kehittäminen, ruoppaus, hapetus ja ilmastus sekä erilaiset kemialliset menetelmät. Lintuvesien kunnostuksien toimenpiteitä ovat esimerkiksi vedenpinnan nosto, pienimuotoiset ruoppaukset, pesimäsaarekkeiden ja allikoiden teko sekä niitot.

Joissa ja puroissa kunnostusten tarkoituksena on esimerkiksi helpottaa vaelluskalojen pääsyä koskialueille lisääntymään poistamalla vaellusesteitä. Kalateiden (pohjapadot, tekokosket, ohitusuomat, kalaluiskat ja kalaportaat) avulla voidaan palauttaa kalojen vaellusmahdollisuuksia padotuissa virtavesissä. Usein on myös tarvetta kunnostaa koskialueita vaelluskalojen kutu- ja poikastuotantomahdollisuuksien parantamiseksi. Suurten ja keskisuurten virtavesikunnostusten määrän vähentyessä virtavesikunnostuksissa ollaan suuntautumassa enenevästi pienten jokien ja purojen kunnostuksiin.

Virtavesikunnostukset ovat moni-ilmeisiä ja runsaasti erityisosaamista vaativia töitä. Koskien kunnostustoimenpiteitä ovat muun muassa kuivillaan olevien uomanosien vesittäminen, kynnyksien ja pohjakohoumien teko, syvänteiden kaivu, yksittäisten koskikivien asettelu, kutusoran levitys, poikastuotantoon liittyvän kivikon muotoileminen sekä rannan muotoilu. Oma osaamistaan vaativat suvanto- ja purokunnostukset. Jokialueilla ja rannoilla kunnostuksia ja rakenteita (veneiden siirtoradat ja laskupaikat) tehdään myös veneilyn, uinnin ja muun virkistyskäytön helpottamiseksi. Rantojen kunnostusmenetelminä käytetään lisäksi vesikasvien niittoa tai ruoppausta.

Avustuksia kunnostuksiin on mahdollista hakea maakunnan liittojen, ELY-keskusten, maaseudun kehittämyshdistysten, yritysten sekä kuntien kautta. Julkista ja EU:n rahoitusta voidaan myöntää hankkeille, joilla on huomattavaa yleistä merkitystä vesistön käytölle tai suojelulle. Esimerkiksi

kalatiehankkeita rahoitetaan EU:n kalatalouden ohjaukseen suuntaamalla rahoituksella (KOR). Rahoitettavia hankkeita on alueittain vain muutama vuodessa, mutta ELY-keskukset antavat toimialueittain useille kunnostushankkeille asiantuntija-apua vuosittain.

Kunnostushankkeiden käynnistämisen edellytyksenä on kirjallisen aloitteen tekeminen ELY-keskukseen. Tehtyjen aloitteiden pohjalta kootaan vuosittain laajempia, valtion osallistumisehdot täyttäviä kunnostuskokonaisuuksia. Valtio voi osallistua kustannuksiin enintään 50 prosentilla yleisen edun kannalta tärkeissä vesistö-kunnostuksissa. Osassa rahoitustavoista toinen puoli hankkeiden kustannuksista katetaan paikallisella rahoitusosuudella, johon voi sisältyä myös talkootyötä. Kunnostustoimet onnistuvat parhaiten, jos vesien ja rantojen käyttäjät ja paikalliset asukkaat kokevat ne tarpeellisina ja ovat valmiit myös käyttämään omia voimavarojaan. Myös kunnan ja muiden toimijoiden tulee olla sitoutuneita hankkeeseen jo suunnittelun alkaessa.

Ympäristön hoito ja kunnostus

ELY-keskusten ympäristön hoito ja kunnostus -hankkeilla luodaan edellytyksiä luonnon virkistyskäytölle, hoidetaan ja kunnostetaan ympäristöä, tuetaan ympäristötehtävillä työllisyyden hoitoa ja rakennetaan palveluita matkailuelinkeinon tarpeisiin. Toiminnan laajuus ja painopisteet vaihtelevat alueittain merkittävästi. Virkistyskäyttöön liittyviä töitä ovat mm. luonto-, vaellus- ja muut matkailun tarpeisiin tehdyt reitistöjen ja taukopaikkojen rakentaminen sekä niihin liittyvät opastus-, ympäristö- ja jätehuoltotyöt. Näiden töiden tarve kasvaa jatkuvasti, mutta resursseja toimintaan ei ole riittävästi.

Myös vesihuoltohankkeita rahoitetaan ympäristöministeriön ympäristötöistä.

Merkittävä osa hankkeista teetetään konsulteilla ja urakoitsijoilla

ELY-keskuksilla on käytettävissä ympäristönhoitoon varattuja rahoja, joista osa käytetään ostopalveluihin. Pääosa töistä toteutetaan tällä erillisrahoituksella, hankevaroin tai työllisyysrahoituksella. ELY-keskuksilla ei ole itsellään merkittävästi kone- tai henkilöresursseja hoitotöiden toteutukseen, joten pääosa hoitotöistä teetetään esimerkiksi yrityksillä ja urakoitsijoilla. ELY-keskukset tai hankkeiden hallinnoijat kilpailuttavat urakat. ELY-keskuksissa on suunniteltu alueitten välistä yhteistyötä kilpailutuksessa, mikä kasvattaisi sopimusten kokoa ja kestoaikaa.

Tietoa tarjouspyynnöistä on alueellisesti ELY-keskusten nettisivuilla ajankohtaista-osassa (tarjouspyynnöt ja haut). ELY-keskukset julkaisevat hankinnoista lisäksi sähköisen hankintailmoituksen HILMA Julkiset hankinnat -palvelussa (hakusana esimerkiksi ELY-keskus):
<http://www.hankintailmoitukset.fi>

Lisätietoja urakoista ja palvelujen ostoista voi kysyä alueellisesti ELY-keskusten toimipaikoista, joiden yhteystiedot löytyvät nettisivuilta:
<http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/Sivut/default.aspx>

Lisätietoa kulttuuriympäristöjen hoitoon ja rakennusten kunnostukseen liittyvistä avustuksista löytyy ympäristöhallinnon nettisivuilta:
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=309035&lan=fi&clan=fi>

Teksti: Juha Rutanen, Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä
Lähteet: ELY-keskusten nettisivut ja asiantuntijakommentit.